

Wprowadzenie

Kolejny numer rocznika „Biblica et Patristica Thoruniensia” jest poświęcony Listowi do Rzymian św. Pawła Apostoła¹. Należy on do najdłuższych jego pism i chyba dlatego znalazł się na czele kanonicznego *Corpus Paulinum*. Prawdopodobnie powstał około 55–57 r. po Chr. Paweł pisze do ludzi, którzy już przyjęli Ewangelię, zarówno tych pochodzenia żydowskiego (por. Rz 1,16; 2,9–10; 3,9.29; 9,24; 10,12), jak i pogańskiego (por. Rz 1,16; 2,9–10; 3,9.29; 9,24; 10,12). Celem napisania listu jest przygotowanie Rzymian na wizytę ewangelizacyjną, czy raczej reewangelizacyjną, Pawła. Rzymscy chrześcijanie, nie znający Pawła osobiście, otrzymują podstawową wykładnię Pawłowej reewangelizacji. Przez swój list Paweł chce osiągnąć następujące cele: misyjny (przedstawić Rzymianom „swoją Ewangelię”), apologetyczny (bronić „swej Ewangelii” przed atakami ze strony tych, którzy jej nie zrozumieli) oraz pastoralny (ugruntować wśród rzymskich chrześcijan dobre postawy: chodzi o zlikwidowanie podziałów we wspólnotce). Cały list ma bardzo dobrze opracowaną strukturę, w której wyróżnia się wstęp (1,1–17) i zakończenie (15,14–16,27) oraz *corpus* listu z dwiema częściami, z której pierwsza jest wykładem określonych idei (część doktrynalna: 1,18–11,36), druga zaś (parenetyczna) podaje praktyczne wnioski (Rz 12,1–15,13). Paweł, uprzedzając listem swą wizytę w Wiecznym Mieście, naświetla swój model ewangelizacji. Już we wstępie podkreśla, że jego Ewangelia pochodzi od Boga, następnie przedstawia dramat grzechu i udowadnia tezę, że człowiek osiąga usprawiedliwienie nie mocą ludzkich uczynków, ale dzięki wierze w Ewangelię (Rz 1,18–4,25). Przyjmując Ewangelię, człowiek otrzymuje dobra: zbawienie od władzy grzechu, śmierci ciała, życie w Duchu (Rz 5–8). Rozważając tajemnicę nieprzyjęcia Ewangelii przez większość Żydów, zwiastuje im eschatologiczną tajemnicę Bożego miłosierdzia (Rz 9–11). W części parenetycznej wyprowadza konkretne wskazania dla wspólnoty. Dla wielu komentato-

¹ Po wstęp szczegółowy do Listu do Rzymian odsyłam do dwóch opracowań: J.D.G. Dunn, *Romans 1–8*, WBC 38a, Nashville 1988, s. XXXIX–LXXII; G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian)*, w: *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych 9, Warszawa 1997, s. 290–380.

rów List do Rzymian jest bardziej traktatem teologicznym niż listem osobistym. Nie brakuje w nim elementów osobistych. Jeśli nawet przyjmiemy to twierdzenie, nie oznacza ono, że Paweł – pisząc list – nie miał przed oczyma konkretnej wspólnoty z jej problemami. Interpretacji Listu do Rzymian towarzyszyły zawsze spory egzegetów. Zaznaczyły się one zwłaszcza od okresu Reformacji i dotyczyły przede wszystkim pojęcia „prawa” i „usprawiedliwienia przez wiarę”. Z tego też powodu warto jest nieustannie wracać do pogłębionej i odświeżonej interpretacji listu do Rzymian, co czynimy w niniejszym tomie. Składa się na niego dziesięć artykułów pogrupowanych w dwie części: *Biblica* i *Patristica*, co jest zgodne z ideą, która przyświecała powstaniu naszego czasopisma. Wśród autorów znaleźli się najwybitniejsi znawcy Listu do Rzymian, zarówno z Polski, jak i z zagranicy, reprezentujący różne ośrodki akademickie (Lublin, Gdańsk, Getynga, Heidelberg, Rzym, Poznań, Toruń). Udało nam się zaprosić do współpracy wybitnych bibliistów i patrologów zagranicznych. Mamy nadzieję, że kolejne numery „*Biblica et Patristica Thoruniensia*” będą już miały na stałe charakter międzynarodowy.

Część biblijną tomu (*Biblica*) otwiera artykuł ks. prof. Waldemara Rakocego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, „*Nomos*” i „*ho nomos*” w *Liście do Rzymian*, który znakomicie wpisuje się w całą dyskusję na temat rozumienia terminu „prawo” przez św. Pawła. Drugi artykuł (*Problem interpretacji mistycznej Listu do Rzymian*) ks. Grzegorza Rafińskiego z Wyższego Seminarium Duchownego w Gdańsku, który należy obok wymienionego wyżej ks. Waldemara Rakocego, bpa Kazimierza Romaniuka i bpa Zbigniewa Kiernikowskiego, do najwybitniejszych w Polsce znawców myśli św. Pawła, podejmuje bardzo ważny, chociaż często pomijany problem interpretacyjny Listu do Rzymian, tzn. jego mistykę, rozumianą jako doświadczenie Ducha. Ks. Rafiński udowadnia tezę, że to doświadczenie jest kluczem do interpretacji tego listu i przesądza również o jego aktualności. Eduard Lohse, emerytowany profesor z Uniwersytetu w Getyndze, autor bardzo cenionego wśród egzegetów całego świata komentarza do Listu do Rzymian i wielu innych opracowań do teologii św. Pawła, zajmuje się słowami Pańskimi w *Liście do Rzymian* (*Herrenworte im Römerbrief des Apostels Paulus*). W swoim nauczaniu moralnym Paweł nawiązuje do słów Jezusa, lecz odzwierciedla wyłącznie ich sens, zakładając, że chrześcijanie, którzy uprzednio otrzymali naukę o Dobrej Nowinie, umieli zrozumieć wszelkie sugestie i nawiązania Pawła do słów Pana. Artykuł ks. bpa Zbigniewa Kiernikowskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, *Dwa oblicza sprawiedliwości Bożej* (Rz 3,25n), stanowi analizę egzegetyczno-teologiczno-pastoralną jednego z kluczowych tekstów dla zrozumienia nauki św. Pawła o usprawiedliwieniu, tj. Rz 3,21–31. Artykuł wpisuje się w całą dyskusję teologiczną na temat usprawiedliwienia przez wiarę. Część biblijną tomu zmyka artykuł Roberta Jewetta z Uniwersytetu w Heidelbergu, *Interpreting Romans 8,18–23 within the Imperial Context*. Autor jest twórcą jednego z najnowszych komentarzy egzegetyczno-teologicznych do

Listu do Rzymian, wydane w Minneapolis w 2007 roku w znakomitej biblijnej serii wydawniczej Hermeneia. Według niego, tekst Rz 8,18–23 staje się bardziej zrozumiałym w świetle grecko-rzymskich poglądów na naturę, według których odpowiedzialnymi za zepsucie natury są barbarzyńcy i buntownicy. Na podstawie analizy Rz 8,18–23 autor dochodzi do wniosku, że według Pawła jedynie potęga Ewangelii jest w stanie przywrócić harmonię w naturze.

Część patrystyczna tomu (*Patristica*) rozpoczyna się od artykułu ks. Marcina Wysockiego z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, *List do Rzymian w recepcji Tertuliana*. Autor przedstawia, w jaki sposób Tertulian, pisarz chrześcijański żyjący na przełomie II/III w. po Chr., odwoływał się do listu Apostoła zarówno w swoim okresie katolickim, jak i montanistycznym. Kolejny artykuł (*Egzegeza Rz 9 i kwestia wolnej woli w ujęciu Orygenesesa*), autorstwa o. Mieczysława Paczkowskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jest próbą przedstawienia egzegezy Rz 9, dokonanej przez Orygenesesa, pioniera egzegezy tego listu, z uwzględnieniem jednego z głównych filarów jego systemu antropologiczno-teologicznego, tj. przekonania, że człowiek jest zdolny do wolnego wyboru i moralnego działania. Ks. Waldemar Turek z Papieskiego Uniwersytetu *Urbaniana* w Rzymie w artykule zatytułowanym „*Paulus servus Iesu Christi...*”. Rz 1,1 w egzegezie *Ambrojastra*, ukazuje specyfikę egzegezy Rz 1,1, dokonanej przez jednego z najbardziej tajemniczych pisarzy IV wieku. Ks. Dariusz Zagórski z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w artykule *Miłość (ἀγάπη) w „Homiliach” św. Jana Chryzostoma na List do Rzymian*, dokonuje analizy trzydziestu dwóch homilii jednego z gorących entuzjastów św. Pawła i autora, który w swoich homiliach zawarł jedno z najznamienitszych komentarzy patrystycznych do tej księgi Pisma Świętego. Ostatni artykuł *Wątki polemiczne w „Komentarzu do Listu św. Pawła do Rzymian” Pelagiusza* jest autorstwa ks. Bogdana Czyżewskiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pelagiusz, jeden z bardziej kontrowersyjnych pisarzy chrześcijańskich przełomu IV/V wieku (dla jednych heretyk, dla innych ortodoksyjny pisarz zachodni) użył Listu do Rzymian w polemice z heretykami, zarówno tymi wymienionymi z nazwy (arianami, fotynianami, manichejczykami, marcjonitami), jak i bezimiennymi.

Wszystkie skróty czasopism, serii biblijnych i inne występujące w niniejszym czasopiśmie (jeśli nie zaznaczono inaczej) pochodzą z książki: P. Walewski, *Praca naukowa nad Biblią. Cytowanie i skróty*, (SBP 1), Częstochowa 2006.

W imieniu całej redakcji „*Biblica et Patristica Thoruniensia*” wyrażam, podobnie jak w dwóch pierwszych tomach naszego czasopisma, nadzieję, że trzeci jego numer przyczyni się do jeszcze głębszego odczytania orędzia biblijnego, tym razem zawartego w Liście do Rzymian św. Pawła Apostoła.

ks. dr hab. Dariusz Kotecki, prof. UMK

